

Pregledni članak
331.57(497.11);
005.5:334.727.2(497.11)

Srdan Bogetić¹

Beogradska poslovna skola

Dejan Đorđević

Univerzitet u Novom Sadu

Tehnički fakultet „Mihajlo Pupin” - Zrenjanin

Dragan Čočkalović

Univerzitet u Novom Sadu

Tehnički fakultet „Mihajlo Pupin” - Zrenjanin

UNAPREĐENJE ZAPOSŁJAVANJA MLADIH KAO FAKTOR RAZVOJA NACIONALNE EKONOMIJE

Apstrakt: *Cilj istraživanja je identifikovanje faktora koji utiču na stavove mladih o preduzetništvu i njihovu spremnost za pokretanjem sopstvenog biznisa u funkciji smanjenja nezaposlenosti u Republici Srbiji. Za potrebe istraživanja stavova i mišljenja mladih u vezi sa pokretanjem sopstvenog biznisa kreiran je upitnik kao osnovni instrumenti istraživanja. Istraživanje je obuhvatalo projektovanje upitnika i uzoraka ispitanika. Upitnik je koncipiran sa ciljem da obuhvati pitanja upoznatosti mladih sa konceptom preduzetništva, stepenom informisanosti mladih o mogućnostima koje postoje za pokretanje biznisa, problemima vezanih za pokretanje sopstvenog biznisa kod mladih, kao i ulozi države u podsticanju preduzetništva kod mladih. Rezultati istraživanja pokazuju da među mladima u najvećoj meri (80.62%) postoji spremnost za pokretanje sopstvenog biznisa. Međutim, veliki problem predstavlja nepostojanje adekvatnog ambijenta za mlade preduzetnike i takav stav ima 80% ispitanika. Kao nedostajući faktori za ambijent su: nedostatak finansijskih sredstava (32.26%), nestabilne politička i privredna situacija (29.75%) i preveliki porezi (20.30%).*

Najveći broj ispitanika (90.33%) smatra da država treba da ima ključnu ulogu u podsticanju mladih za preduzetnike i to kroz: povoljne kredite, edukaciju i zakone/propise vezane za mlade kao preduzetnike. Na osnovu istraživanja možemo zaključiti da su mladi zainteresovani za pokretanje biznisa, ali da još uvek nisu

¹sbogetic@yahoo.com

spremni za preduzimanje preduzetničke inicijative. Razlog leži u činjenici što oni još uvek nemaju poverenja u državu i njene institucije.

U radu su izneti i komparirani rezultati tri istraživanja sprovedena 2008., 2009. i 2010. godine u Srbiji među studentima, gde je tema bila: preduzetništvo i preduzetničko ponašanje mladih.

Ključne reči: preduzetništvo, nezaposlenost, privreda, preduzetničko ponašanje, znanje.

IMPROVEMENT OF THE EMPLOYMENT PROCESS OF THE YOUTH AS FACTOR FOR DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY

Abstract: The purpose of this research is to identify the factors influencing the attitudes of the young concerning entrepreneurship and their readiness for starting their own business in order to reduce unemployment rate in the Republic of Serbia. For the study of attitudes and opinions of young people in relation to starting their own businesses the created questionnaire was the main instrument of this research. The research included design of the questionnaire and determining samples of respondents. The questionnaire was designed with the aim to include issues of familiarity with the concept of youth entrepreneurship, the level of awareness of young people about the possibilities available for starting their own business, problems related to start-up businesses for the youth, as well as the role of the government in fostering entrepreneurship among young people. The results have shown that the majority of the young people (80.62%) are ready to start their own business. However, the big problem is the lack of an adequate environment for young entrepreneurs and this is the opinion of the 80% of respondents. The missing factors for creating adequate environment are: lack of financial resources (32.26%), unstable political and economic situation (29.75%) and excessive taxes (20.30%).

Most of the respondents (90.33%) believe that the state should play a key role in encouraging young people to become entrepreneurs by using: soft loans, training, and laws / regulations related to young people as entrepreneurs. Based on the research we can conclude that young people are interested in starting their own business, but they lack the readiness for undertaking the entrepreneurial initiatives. The reason for this lies in the fact that young people have not confidence in the state and its institutions yet.

This study presents compared results of the three researches conducted among the students in Serbia during 2008, 2009 and 2010 as a response to the topic of the entrepreneurship and entrepreneurial behavior among the youth.

Keywords: *entrepreneurship, unemployment, economy, entrepreneurial behaviour, knowledge*

JEL Classification: J64, E24

UVOD

Ekonomska kriza je pokazala neuspešnost ekonomske politike Republike Srbije u praksi i to u nekoliko segmenata, kao što su: broj izgubljenih radnih mesta, pad prosečnih plata i stagnacija proizvodnje. Naime, u periodu od 2008. godine do danas izgubilo se 220.000 radnih mesta, samoj privredi što uzrokuje još veće probleme, ali i državi koja mora da rešava pitanje nezaposlenosti. Takođe, prosečna zarada je pala za jednu petinu i na taj način se smanjila kupovna moć građana, a samim tim i promet, što se negativno odražava na poslovanje preduzeća. Podaci postaju još ozbiljniji kada se uporede sa istim parametrima u zemljama u okruženju.

Razlog ovakvom padu zaposlenosti u srpskoj privredi može se naći u neodgovarajućoj reformi privrede koja traje već deset godina. Naime, privatizacija - glavni ekonomski problem u proteklih deset godina - još uvek nije završena iako su prekoračeni svi zadati rokovi. Usled sporog procesa privatizacije došlo je do toga da su ta preduzeća sada uglavnom pred stečajem i likvidacijom, što će uticati na dodatno povećanje broja nezaposlenih. Pitanje privatizacije javnih preduzeća još nije pokrenuto iako predstavnici MMF-a i dalje potenciraju na što skorijem okončanju ovog procesa.

Pitanje podsticanja industrijske proizvodnje jeste izuzetno značajno za razvoj tranzicione ekonomije. Kao rezultat neadekvatne podrške države proizvodnim preduzećima ona su postala neproaktivna i neefikasna, što je uticalo na pad broj zaposlenih i u ovom sektoru. Mnoga od tih proizvodnih preduzeća nisu na vreme restrukturirana, što bi uz primenu nove tehnologije i optimalnog broja radnika uticalo da budu konkurentni kako na domaćem, tako i na stranom tržištu.

S obzirom na loše nasleđe, proisteklo iz dosadašnjeg razvoja industrije, ali i zbog naglašene potrebe da se ubrza industrijski i privredni razvoj zemlje, u narednom periodu je neophodno promeniti industrijsku strukturu i unaprediti konkurentnost industrije. U cilju efikasnijeg podizanja konkurentnosti srpske industrije klasteri moraju imati adekvatno mesto i ulogu. Odnosno, dugoročni razvoj i konkurentnost industrije, kao i efikasno sprovođenje izvozno orjentisane strategije, ne može se obezbediti bez razvoja industrijskih (ali i drugih) klastera (Mičić 2010, p. 69).

Na osnovu iznetih podataka, može se reći da je pred Srbijom puno ekonomskih izazova koje mora da reši ukoliko želi da obezbedi bolji život građana, a to su:

- završetak procesa privatizacije kao jedan od ekonomskih prioriteta, uključujući i privatizaciju javnih preduzeća;
- ubrzanje tržišnih reformi koje će omogućiti razvoj slobodne konkurencije na domaćem tržištu;
- smanjenje administrativnih procedura u cilju efikasnijeg poslovanja, ali i podsticaja za razvoj novih preduzeća;
- transformacija privrede koja će obuhvatiti restrukturiranje preduzeća, primenu novih tehnologija, razvoj inovativnih rešenja u proizvodnim preduzećima zarad efikasnije proizvodnje;
- uloga države u privredi je u stvaranju ambijenta u kojem će preduzeća poslovati, ali ne i u upravljanju preduzećima;
- liberalizacija tržišta radne snage;
- rešavanje pitanje odnosa dužnika i poverilaca, pri čemu će poverioci biti u boljem položaju nego danas.

1. PROBLEMI MLADIH U OBLASTI TRŽIŠTA RADA U RAZVIJENIM ZEMLJAMA

Nezaposlenost mladih i situacija u kojoj oni odustaju od traženja posla ili rada, u neadekvatnim uslovima prave troškove ekonomiji, društvu i, individualno, njihovim porodicama. Iskustvo u ranoj mladosti u vezi sa nedostatkom prihvatljivih poslova može biti smetnja u postupcima u budućem zapošljavanju i često voditi ka neprikladnom obrascu ponašanja radnika kojim se mogu voditi do kraja života. Tu je jasna povezanost između nezaposlenosti mladih i društvene isključenosti. Neuspeh u nalaženju posla kod mladih dovodi do osećaja bezvrednosti i dosade koji kasnije mogu prouzrokovati razne konflikte, nasilje i slične probleme.

Očigledna dobit fokusiranja na mlade jeste povećanje proizvodnog potencijala koji do sada nije bio dovoljno iskorišćen. Pojedini mladi ljudi nisu sposobni da zarade sopstvene prihode, zbog čega je neophodno da porodica smanji troškove i investira u domaćinstvo na višem nivou. Međutim, osim porodice, neophodna je podrška i društva koje mora mnogo više da ulaže u edukaciju mladih. Iako imaju manje iskustva, mladi ljudi imaju želju da, visoko motivisani i sposobni, ponude nove ideje i shvatanja koja se mogu efikasno iskoristiti. Oni su, jednom rečju, vodiči ekonomskog razvoja u zemlji.

Prema podacima OECD-a, mladi čine nesrazmerno veliki udeo u broju ljudi koji su izgubili posao u periodu globalne ekonomske krize. U trećem kvartalu

2010. godine u zemljama OECD prosečan stepen nezaposlenosti kod mladih iznosio je 18,5% od ukupnog broja radno sposobnih lica (od 15/16 do 24 godine), sa približno 3,5 miliona mladih koji se mogu porediti sa nivoom nezaposlenosti u istom kvartalu 2007. godine. Evropa ima veliki problem sa brojem nezaposlenih mladih lica i, kao što se može videti u tabeli 1, u 2007. godini taj procenat je iznosio 14,7%, a u 2010. godini 21,1%, što ukazuje na porast nezaposlenosti od 6,4%. SAD, i pored manjeg procenta mladih nezaposlenih u 2007. i 2010. godini (10,8% i 18,2%), ima veći porast nezaposlenosti od 7,4%. Rast nezaposlenosti je najmanji u Japanu, gde iznosi 1,2%.

Tabela 1: Stopa mladih nezaposlenih u trećem kvartalu u 2007-2010 godini (u procentima)

OECD		Evropa		SAD		Japan	
2007-Q3	2010-Q3	2007-Q3	2010-Q3	2007-Q3	2010-Q3	2007-Q3	2010-Q3
18,5	13	21,1	14,7	18,2	10,8	8,8	7,6

Izvor: Off to a Good Start? Jobs for Youth, OECD, 2010, p. 2

U tabeli 2 dat je prikaz stope nezaposlenosti kod mladih (15 do 24) u pojedinim zemljama Evrope u različitim vremenskim periodima od 1994. do 2009. godine. Odmah se može uočiti da postoji velika razlika u procentima nezaposlenosti kod mladih u periodu od 1994. do 2009. godine. Španija je zemlja koja je u 1994. i 2009. godini imala najveći stepen nezaposlenosti kod mladih, koji je iznosio 42,9%, odnosno 37,9%. U 2006. i 2007. godini taj procenat je bio mnogo manji: 17,9% i 18,2 %, da bi u 2008. godini došlo do porasta na 24,6%. Italija je imala slično kretanje nezaposlenosti kod mladih. Naime, u 1994. godini ona je iznosila 30,5%, a u 2009. godini 25,4%. Međutim, stopa nezaposlenosti kod mladih je u 2006, 2007. i 2008. godini iznosila 21,6%, 20,3% i 21,3% - što ukazuje na činjenicu da se u tom periodu pronašao način za zapošljavanje mladih. Od zemalja koje su 2004. godine ušle u Evropsku uniju, a koje se nalaze u tabeli 4, najveći procenat nezaposlenosti mladih za 2009. godinu je u: Estoniji (27,5%), Slovačkoj (27,3%), Mađarskoj (26,5) i Poljskoj (20,7%). Međutim, od svih ovih zemlja, Estonija je zemlja koja ima najveći problem nezaposlenosti mladih jer se u periodu od 2006. do 2008. godine procenat kretao od 10% do 12% da bi u 2009. godini došlo do naglog porasta od 27,5%. Poljska je uspela da u periodu od 1994. do 2009. godine značajno smanji nezaposlenost kod mladih - za 11,9%. Mada i dalje veliki, ovaj procenat pokazuje tendenciju iznalaženja rešenja za ovu problematiku.

Tabela 2: Stopa nezaposlenosti kod mladih (15 do 24) (u procentima)

Država	1994	2006	2007	2008	2009
Francuska	27,5	21,3	18,7	18,1	22,4
Nemačka	8,2	13,6	11,7	10,4	11
Grčka	27,7	25,2	22,9	22,1	25,8
Mađarska	20,9	19,1	18	19,9	26,5

Italija	30,5	21,6	20,3	21,3	25,4
Poljska	32,6	29,8	21,7	17,3	20,7
Slovačka	27,3	26,6	20,1	18,8	27,3
Španija	42,9	17,9	18,2	24,6	37,9
Velika Britanija	16,1	13,9	14,4	14,1	18,9
Estonija	-	12	10	12	27,5
Slovenija	-	13,9	10,1	10,4	13,6

Izvor: OECD Employment outlook 2010-moving beyond the jobs crisis, OECD 2010, pp. 274-276

Prema podacima Međunarodne organizacije rada (ILO), u periodu od 1991. do 2008. godine stepen nezaposlenosti kod mladih je na globalnom nivou dosta varirao, i to: 70 miliona (1991. godine), 66,6 miliona (1994. godine), 78,5, 78,9 i 79,6 miliona (2003, 2004. i 2005. godine), pa do 81,2 miliona (2010. godine). Prema podacima ILO, broj nezaposlenih se naročito povećao u 2009. i 2010. godini, kada iznosi 80,7 i 81,2 miliona mladih. Prema proceni ILO za 2011. godinu, broj mladih nezaposlenih bi iznosio 78,5 miliona, što bi značilo početak iznalaženja rešenja za nezaposlenost mladih na globalnom nivou (ILO 2010, p. 18).

Poslednje tri godine (2009-2011) stopa nezaposlenosti mladih iznosi 13%, 13,1% i 12,7%, što ukazuje ne lagani pad nezaposlenosti mladih. U proteklih dvadeset godina najveći procenat nezaposlenosti bio je 2002. i 2003. godine, i to: 13,2%.

Mladi ljudi su daleko ugroženiji u odnosu na odrasle i starije zaposlene, a ovu konstataciju najbolje potvrđuje tabela 3. Naime, kao što se može videti, u trećem kvartalu 2010. godine postoji velika razlika između nezaposlenosti mladih od 15/16-24 godina i lica preko 25 godina. Najveća nezaposlenost kod mladih je u Evropi, zemljama OECD-a i u SAD i ona iznosi 21,1%, 18,5% i 18,2%. Kada se govori o nezaposlenosti kod odraslih, raspored je sličan: SAD, Evropa i zemlje OECD-a sa 8,1%, 7,8% i 7,1% nezaposlenih. Međutim, u Evropi je najveća razlika između ove dve kategorije nezaposlenih i ona iznosi 13,3% i u zemljama OECD-a: 11,4%. Najmanja razlika u kategorijama nezaposlenih je u Japanu i ona iznosi 4,1%.

Tabela 3: Nezaposlenost mladih i odraslih na globalnom nivou (u procentima)

OECD		Evropa		SAD		Japan	
15/16-24	25+	15/16-24	25+	15/16-24	25+	15/16-24	25+
18,5	7,1	21,1	7,8	18,2	8,1	8,8	4,7

Izvor: Off to a Good Start? Jobs for Youth, OECD, 2010, p. 2

Zapošljavanje mladih predstavlja ozbiljan izazov za svaku ekonomiju, bez obzira na njen stepen razvijenosti. Prema podacima Međunarodne organizacije rada (ILO), od 1992. do 2001. godine primećen je pad zaposlenosti mladih da bi od 2002. godine počeo rast koji i dalje traje i pored povremenih padova. Naime, od 1998. godine učešće tržišta rada mladih je povećano sa 505,9 na 540,4 miliona, što

predstavlja porast od 34,5 miliona novih radnih mesta. Međutim, zato što se porast populacije mladih dešava mnogo bržim tempom nego zapošljavanje mladih, udeo mladih u ukupnom broju zaposlenih u proteklih deset godina (1998-2008.) ima pad od 47,9% do 44,7% (ILO 2010, p. 13).

Kao što se može videti u tabeli 4, procenat zaposlenosti mladih je u padu u skoro svim zemljama, bez obzira na stanje ekonomskog razvoja. U periodu od 1994. do 2009. godine najveći pad u broju zaposlenosti mladih od 15 do 24 godine od zemlja starijih članica EU imaju: Velika Britanija (6,7%), Italija (6,6%) i Nemačka (4,8%). U Velikoj Britaniji je došlo do najvećeg pada tražnje za radnicima u proteklih deset godina, a takođe i do pada plata, što je posledica smanjivanja troškova u preduzećima. Ekonomija Velike Britanije je u ozbiljnim problemima, jer broj nezaposlenih raste velikom brzinom dok privreda ide sve više u recesiju. Međutim, zemlje koje su kasnije ušle u EU, a koje se nalaze u ovoj tabeli, imaju veći pad zaposlenosti i to: Mađarska 12,7% i Slovačka 11,6%. Od svih zemlja koje su prikazane u tabeli 4, jedino je u Francuskoj u periodu od 1994. do 2009. godine zabeležen rast zaposlenosti mladih od 8,1%.

Tabela 4: Zaposlenost populacije mladih (15 do 24) (u procentima)

Država	1994	2006	2007	2008	2009
Francuska	22	28,9	30,1	30,7	30,1
Nemačka	51,4	44	45,9	47,2	46,6
Grčka	26,7	24,2	24	23,5	22,9
Mađarska	30,8	21,7	21	20	18,1
Italija	28,3	25,5	24,7	24,4	21,7
Poljska	28	24	25,8	27,3	26,8
Slovačka	34,4	25,7	27,6	26,2	22,8
Španija	28,3	43,3	42,9	39,5	30,8
Velika Britanija	58,8	57,3	55,9	56,4	52,1
Estonija	-	31,6	34,5	36,4	28,9
Slovenija	-	35	37,6	38,4	35,3

Izvor: OECD Employment outlook 2010-moving beyond the jobs crisis, OECD 2010, pp. 274-276

Prema podacima Eurostata iz decembra 2009. godine, stopa nezaposlenosti u evrozoni iznosila je 10%, što je najviše od njenog formiranja. Stopa nezaposlenosti u EU je nešto manja: 9,6%. Od zemalja evrozona najviše je pogođena Španija sa 19,5% nezaposlenih, a od zemalja EU Letonija sa 22,8%. Najniža stopa nezaposlenosti je u Holandiji (4%) i Austriji (5,4%). Takođe, u Evropi dolazi do velikog porasta nezaposlenosti mladih, a razlog je neadekvatna obuka mladih, kao i honorarni poslovi kojima se ova populacija bavi, a koji su prvi došli na udar ekonomske krize. Prema poslednjim podacima, među zemaljama EU, Španija ima najveći broj nezaposlenih mladih ljudi, i to 44,5%, a najmanje ih je u Holandiji: 7,6%.

Tendencija porasta nezaposlenosti u pojedinim zemljama Evropske unije (EU), nameće potrebu Evropskoj komisiji za iznalaženjem generalnog rešenja. Problemom nezaposlenosti u EU bavi se i nevladina organizacija European Youth Forum, i to sa aspekta mladih. Naime, prema poslednjim podacima, broj mladih nezaposlenih u EU iznosi oko 6 miliona, a od toga je najviše zastupljena populacija od 15-24 godine (21,4%) dok je u 2008. godini taj procenat bio manji (16,9%). Ova organizacija je pokrenula kampanju za održanje Evropskog pakta za mlade i njegove glavne ideje u „Novoj ekonomskoj strategiji 2020 EU“, kao oblika obavezivanja EU i njenih članica u vezi sa rešavanjem problema nezaposlenosti mladih.

Predsednik Evropske komisije (EK) je u martu ove godine predstavio desetogodišnji plan EU pod nazivom „Nova ekonomska strategija 2020“, sa porukom da se mora raditi na jačanju koordinacije ekonomskih politika. Ekonomski plan se sastoji od pet stubova, i to (Čvorović 2010, p. 17):

- Podići procenat zaposlenih građana EU, starosti od 20 do 64 godine, sa 69% na najmanje 75%;
- Povećati procenat investiranja u istraživanje i razvoj sa 1,9 na 3% BDP;
- Smanjiti emisiju ugljen dioksida za 20%, a istovremeno, za isti toliki procenat uvećati udeo obnovljive energije i smanjiti potrošnju energije;
- Uvećati broj građana uzrasta do 34 godine na univerzitetima, sa 31% na najmanje 40%;
- Sniziti nivo siromaštva sa 17% na još neutvrđeni procenat.

Prema mišljenju predsednika EK, evropska ekonomija u sledećoj deceniji mora da bude promišljena, socijalna i pronalazačka. Prema autorima nove ekonomske politike EU, suština će biti u tome da ona bude zelena, pametna, konkurentna i inovativna. Imperativ nove ekonomske politike će biti na kompetitivnosti, inovacijama, znanju, jednakosti, zaštiti čovekove okoline i zapošljavanju.

2. ANALIZA NEZAPOSLENOSTI KOD MLADIH U REPUBLICI SRBIJI

Prema podacima Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), u Republici Srbiji je u 2010. godini broj nezaposlenih lica iznosio 729.520, što u odnosu na prethodnu godinu predstavlja manji pad - za 852 lica. Međutim, Anketa o radnoj snazi (realna nezaposlenost) Republičkog zavoda za statistiku iz oktobra 2010. godine pokazuje da postoji 566.720 nezaposlenih lica odnosno da je stopa nezaposlenosti 19,2% (stanovništvo od 15 godina i više).

Od ukupnog broj nezaposlenih lica u Republici Srbiji najviše je onih iz kategorije mladih od 25 do 29 godina (13,29%), što ističe značaj problema nezaposlenosti kod mladih. Kao što se može videti u tabeli 5, procenat nezaposlenosti mladih u Srbiji svake godine je sve veći, i to kod svih demografskih karakteristika. U periodu od 2008. do 2009. godine nezaposlenost mladih je porasla za 8.1 procentnih poena. Prema stepenu stručne spreme možemo da vidimo da u okviru kategorija visoko i više i srednje obrazovanje postoji povećana nezaposlenost od 27,3 i 8,5 procentnih poena, što svedoči o tome da je ova kategorija mladih, a to se posebno odnosi na visoko i više obrazovanje, više orijentisana na studiranje.

Tabela 5: Stope nezaposlenosti mladih prema određenim demografskim karakteristikama (%)

		2009.	2008.	2009/2008 procentni poeni
	Ukupno	40,7	32,6	8,1
Obrazovanje	Niže	33,8	33,8	0
	Srednje	41,1	32,6	8,5
	Visoko i više	55,4	28,1	27,3
Starosna kategorija (godine)	15-19	46,8	40,2	6,6
	20-24	39,5	30,6	8,9

Izvor: Krstić, Arandarenko, Nojković & Vladisavljević 2010, p. 75

Podaci Nacionalne službe za zapošljavanje za 2009. godinu, od januara do oktobra, pokazuju da se broj registrovanih mladih nezaposlenih lica (15-24 godina) smanjuje za 5.289 lica. Kao što se može videti u tabeli 6, na početku godine broj nezaposlenih mladih je iznosio 105.780 da bi se u martu povećao na 107.983. Od marta do juna broj nezaposlenih mladih iznosio je 107.791 da bi od tada krenulo smanjenje nezaposlenosti, tako da je u oktobru taj broj iznosio 100.491.

Tabela 6: Broj nezaposlenih mladih u 2009. godini

Januar	Februar	Mart	April	Maj	Jun	Jul	Avgust	Septembar	Oktobar
105.780	105.932	107.983	107.605	107.102	107.791	105.942	103.136	102.494	100.491

Izvor: Krstić, Arandarenko, Nojković & Vladisavljević 2010, p. 79

Razlog za ovakvo kretanje nezaposlenosti kod mladih može se naći u sprovođenju programa Vlade Republike Srbije "Prva šansa" koji je pokrenut u cilju smanjenja ovog problema među mladima. Kroz ovaj program u prethodne tri godine prošlo je 32.500 mladih ljudi koji su, na taj način, uspeali da pokažu šta su naučili u srednjim školama i na fakultetima. U programu „Prva šansa“ do sada je, prema podacima NSZ, učestvovalo oko 5.700 poslodavaca. Najaktivnije su bile

firme iz Beograda, Niša i Novog Sada. Do sada su najviše angažovani kandidati za poslove iz područja ekonomije, prava i administracije, turizma i ugostiteljstva, kao i mašinstva i obrade metala. Među kompanijama koje su zaposlile najviše mladih su NIS i Eurobank EFG.

Tabela 7: Projekat Prva šansa

Godina	Budžet	Broj pripravnika
2009.	1,3 milijarde	17.000
2010.	1,8 milijardi	10.500
2011.	2,6 milijardi	15.000

Izvor: Radović 2011, p. 4

Vlada Republike Srbije je, kao jedan od svojih ekonomskih prioriteta, postavila povećanje zaposlenosti, ali su planirani rezultati izostali. Naime, statistički podaci ukazuju na smanjenje zaposlenosti kod mladih, što dodatno otežava ekonomsku situaciju u kojoj se nalazi država. U tabeli 8 može se videti poređenje dve godine (2009. i 2008.) kroz određene demografske karakteristike. Ukupna zaposlenost mladih u 2008. godini je iznosila 21%, dok se taj procenat u 2009. Godini smanjio na 16,8% - za 4,2%. Zanimljiva je paralela u segmentu obrazovanja, gde je najveći pad zaposlenosti zabeležila kategorija visoko i više obrazovanje od 29%, jer je u 2008. godini 55,6% ljudi sa visokim ili višim obrazovanjem bilo zaposleno da bi naredne godine njihova zaposlenost iznosila 26,6%. Smanjenje zaposlenosti je uočljivo i u kategoriji srednjeg obrazovanja i ono iznosi 5,6%, jer je u 2008. godini ono iznosilo 30,4% da bi u 2009. godini palo na 24,8%.

Tabela 8: Stope zaposlenosti mladih prema određenim demografskim karakteristikama (%)

		2009	2008	2009/2008 procentni poeni
	Ukupno	16,8	21	-4,2
Obrazovanje	Niže	6,9	8,9	-2
	Srednje	24,8	30,4	-5,6
	Visoko i više	26,6	55,6	-29
Starosna kategorija (godine)	15-19	5	8	-3
	20-24	27,2	33,4	-6,2

Izvor: Krstić, Arandarenko, Nojković & Vladisavljević 2010, p. 75

Međutim, potrebno je istaći da u Republici Srbiji još uvek ne postoji veza između tržišta rada i preduzeća koja je neophodna kako bi se zadovoljile potrebe preduzeća. Naime, u Srbiji se tradicionalno na tržištu rada određena zanimanja

forsiraju dok sama privreda traži potpuno drugačija zanimanja. Prema poslednjim istraživanjima, preduzeća u Republici Srbiji traže obrazovne profile kao što su: farmaceuti, građevinski inženjeri i tehničari, administratori i programeri.

Najnovije istraživanje koje se odnosi na mlade i koje je realizovao Balkanski fond za demokratiju na populaciji od 18 do 27 godina pokazuje da najveći problem među mladima predstavlja nezaposlenost (61%), kao i nezainteresovanost društva. Međutim, 30% mladih ispitanika od 20 do 25 godina i 27,8% od 15 do 19 godina smatra da promena obrazovnog sistema predstavlja preduslov za pozitivne promene u društvu.

Iskustva razvijenih ekonomija ukazuju na značaj preduzetništva u procesu pospešivanja ekonomskog razvoja, kao načina za smanjivanjem nezaposlenosti. Problem nezaposlenosti posebno dolazi do izražaja u periodu svetske ekonomske krize, pri čemu se, po procenama OECD-a, očekuje veliki broj otpuštanja radnika. Prema njima jedno od rešenja predstavlja podsticanje pokretanja MSP. Zato se problemu stanja MSP poklanja značajna pažnja od strane OECD, EU i pojedinih udruženja MSP.

Vlada Republike Srbije je donošenjem Nacionalne strategije za mlade 2007. godine, počela sistemski da uređuje položaj mladih u našem društvu. U sklopu Strategije definisani su ciljevi čije će ostvarivanje značajno popraviti položaj mladih u Republici Srbiji. Jedan od ciljeva je i podsticanje i stimulisanje svih oblika zapošljavanja, samozapošljavanja i preduzetništva kod mladih u okviru kojeg se nalaze sledeći specifični ciljevi (Službeni glasnik RS 2007, pp. 56-58):

- Unaprediti perspektive mladih na tržištu rada i stvoriti uslove za češće i kvalitetnije zapošljavanje mladih;
- Obezbediti veće učešće mladih u merama i programima aktivne politike zapošljavanja;
- Podsticati otvaranje novih radnih mesta, razviti samozapošljavanje i preduzetništvo kod mladih u svim sredinama;
- Povećati profesionalnu i prostornu pokretljivost mladih.

Za svaki od ovih specifičnih ciljeva predložene su i mere koje se moraju preduzeti da bi se dati ciljevi i ostvarili. Međutim, od usvojene Strategije do danas stanje u oblasti preduzetništva kod mladih nije se mnogo promenilo. Kroz usvojene dve strategije za razvoj MSP Vlada Republike Srbije pokušava da poveća broj novih preduzeća koja bi trebalo da predstavljaju inicijatore novog ekonomskog razvoja.

Mala i srednja preduzeća imaju određeni broj problema koji sputava njihovo poslovanje i koji doprinosi tome da sve više njih odlazi pod stečaj. Postoje tri glavna problema, i to:

- smanjenje obaveznih taksi, poreza i doprinosa;
- reforma javnog sektora;
- siva ekonomija.

Problemi taksi i poreza značajno otežavaju poslovanje preduzeća, jer je država u proteklih godinu dana uvela novih 14 opterećenja, što utiče na to da preduzeća plaćaju 44, a pojedina preduzeća čak 62 različite obaveze. Na ovaj način, mnoga MSP ne mogu da budu konkurentna sivom tržištu i neminovno dolaze u gubitak. U uslovima ovakvih ekonomskih pokazatelja mladi ne mogu biti ohrabreni za pokretanje sopstvenog biznisa.

U tabeli 9 predstavljena je struktura tržišta rada mladih u 2008. i 2009. godini i, kao što se može videti, podaci u većini slučajeva ukazuju na lagani pad u odnosu na 2008. godinu. Od svih kategorija koje su predstavljene, procentualno je najviše mladih koji rade za platu i tu postoji rast od 4,7% u odnosu na prethodnu godinu. Međutim, kod kategorija samozapošljavanje i poljoprivrednici dolazi do pada od 2,7% tj. 2,1% dok u kategoriji vlasnici preduzeća ili radnji ostaje ista procentualna zastupljenost. Ono što predstavlja problem jeste velika procentualna razlika između dve kategorije: zaposleni za platu i vlasnici preduzeća ili radnji koja iznosi 75,1%. Ovaj podatak govori o nedovoljno razvijenoj svesti kod mladih o preduzetništvu i pokretanju sopstvenog biznisa.

Tabela 9: Status na tržištu rada mladih (15-24 godine) (%)

		2009.	2008.	2009/2008 procentni poeni
Status na tržištu rada	Zaposleni za platu	78	73,3	4,7
	Vlasnici preduzeća ili radnji	2,9	2,9	0
	Samozaposleni	3,2	5,9	-2,7
	Poljoprivrednici	2,8	4,9	-2,1
	Pomažući članovi domaćinstva	13	13	0

Izvor: Krstić, Arandarenko, Nojković & Vladisavljević 2010, p. 79

Jedna od najnovijih mera Vlade Republike Srbije za podršku domaćim privrednicima odnosi se na subvencionisanje poreza na zarade i doprinose za PIO za novozaposlene, što će uticati na to da opterećenja na plate budu manja od 54,48% do 85%. Uslov za dobijanje subvencije jeste da preduzeća zaposle lica koja nisu radila u proteklih pola godine. Prema ovom programu nezaposleni su podeljeni u dve kategorije, i to: mladi do 30 godina i stariji od 45 godina.

3. ODNOS MLADIH PREMA POKRETANJU SOPSTVENOG BIZNISA

U periodu od novembra do decembra 2010. godine na teritoriji 12 gradova i opština u Republici Srbiji sprovedeno je istraživanje "Analiza stavova i mišljenja mladih u vezi sa pokretanjem sopstvenog biznisa i primene društveno odgovornog poslovanja". U ovom istraživanju, svoje mišljenje o pokretanju sopstvenog biznisa, društveno odgovornom poslovanju i konkurentnosti domaće privrede dalo je 580 studenata od 19 do 27 godina. U protekle dve godine (2008. i 2009.) izvršena su slična istraživanja koja mogu poslužiti za komparaciju i sticanje slike o odnosu mladih prema pokretanju sopstvenog biznisa.

Prema rezultatima istraživanja urađenom 2010. godine, najveći broj studenata (80,62%) ima želju za pokretanjem sopstvenog biznisa. Ovi podaci su slični podacima iz prethodna dva istraživanja (2008. i 2009.) koja pokazuju visoku opredeljenost mladih za pokretanje sopstvenog biznisa. Rezultati istraživanja iz 2010. godine pokazuju da za mlade privatni biznis predstavlja: izazov (23,85%), rizik i neizvesnost (23,11%) i zadovoljstvo i samodokazivanje (15,01%).

Ispitani studenti, njih 43,97%, uglavnom se slažu sa konstatacijom da je privatni biznis uspešniji od poslovanja u drugim oblicima svojina, kao i da u našoj zemlji ljudi još ne znaju prave poslovne mogućnosti privatnih preduzeća - sa ovom poslednjom konstatacijom se slaže 48% ispitanih studenata, što ukazuje na potrebu da se u Srbiji promovišu uspešni preduzetnici i na taj način promene određeni stereotipi koji postoje u vezi sa preduzetništvom i upravljanjem sopstvenim preduzećem.

Anketirani studenti, u najvećoj meri (60,38%), smatraju da se preduzetnik mora osloniti na sopstvena sredstva u funkciji pokretanja sopstvenog biznisa. Razlog za ovakav stav studenata može se posmatrati kao posledica nedovoljnog poverenja u banke i druge institucije koje nude finansijska sredstva za pokretanje biznisa. U prilog ovoj konstataciji ide i stav anketiranih studenata (53,74%) da start up krediti poslovnih banaka nisu povoljni. Naime, studenti smatraju da su start up krediti poslovnih banaka opterećeni visokim kamatnim stopama (80,38%) i dugim procesom do dobijanja sredstava (14,42%). Podaci koji su dobijeni u istraživanju sprovedenom 2008. godine pokazuju da studenti (54,03%) nisu zadovoljni uslovima start up kredita i kao najznačajniji razlog navode visoke kamatne stope (33,79%) (Đorđević et al., 2010, p. 471). Istraživanje rađeno 2010. godine ima slične pokazatelje kao prethodna dva istraživanja. Naime, čak 68,57% ispitanih studenata bi sopstveni biznis pokrenuli sopstvenim sredstvima dok bi se na državna sredstva i kredite banaka oslonilo 10,88% odnosno 7,08%. Mladi smatraju da start up krediti nisu povoljni (54,17%), a da su kod kredita problem visoke kamatne stope (48,07%).

Kao razlog za nepokretanje sopstvenog biznisa², anketirani studenti navode da nemaju pravu ideju (78,42), što ukazuje na neophodnost da se, u sklopu promovisanja razvoja koncepta preduzetništva na fakultetima i visokim školama, insistira na razvijanju preduzetničkih veština studenata (Đorđević et al., 2010, p. 71). Istraživanje koje je rađeno 2010. godine pokazuje da, kao razlog za nepokretanje sopstvenog biznisa, anketirani studenti najviše ističu: nedovoljno finansijskih sredstava (29,43%) i nesigurnu političku i ekonomsku situaciju (20,38%). Iz ovih podataka se može zaključiti da mladi još uvek nemaju dovoljno samopouzdanja za pokretanje sopstvenog biznisa. Postoji više razloga za nedovoljno samopouzdanje mladih, a jedan od njih je edukacija mladih u oblasti preduzetništva koja je i dalje nedovoljna, odnosno moraju se naći novi načini za edukaciju i promovisanje koncepta preduzetništva. Mladi u Republici Srbiji još uvek nisu dovoljno osposobljeni za razvoj preduzetničke inicijative i pokretanje sopstvenog biznisa. Drugi razlog za nedostatak samopouzdanja kod mladih predstavlja neodgovarajući ambijent za podsticanje preduzetništva kod mladih.

Rezultati istraživanja sprovedenog 2010. godine pokazuju da većina studenata (80,00%) smatra da u Republici Srbiji trenutno ne postoji odgovarajući ambijent koji stimuliše mlade za pokretanje sopstvenog biznisa. Kao razlog za ovaj stav studenti su naveli sledeća ograničenja koja ih sputavaju: nedostatak finansijskih sredstava (32,26%), nestabilna politička i privredna situacija (29,75%) i preveliki porezi (20,30%). Studenti su u istraživanju rađenom 2008. godine³ izrazili nezadovoljstvo (78,70%) ambijentom za podsticanje mladih na pokretanje sopstvenog biznisa. Najveći faktori koji ih sputavaju u pokretanju sopstvenog biznisa su isti kao i po istraživanju rađenom 2009. godine, s tim što je redosled izmenjen: nestabilna politička i privredna situacija (36,54%), duga i komplikovana procedura registracije (13,75%), kao i preveliki porezi (10,02%), (Đorđević et al., 2010, p. 72). Ovi pokazatelji ukazuju na neadekvatnu politiku države prema mladima kao potencijalnim preduzetnicima, ali i prema samom privatnom preduzetništvu. Nestabilna politička i ekonomska situacija, duga procedura registracije i preveliki porezi ponavljaju se već dve godine u sličnom istraživanju što ukazuje na nepostojanje odgovarajućeg ambijenta za pokretanje sopstvenog biznisa. Kada se uz to još i doda da ne postoje specijalizovane institucije koje podržavaju mlade pri pokretanju biznisa, onda dolazimo i do razloga za nezadovoljstvo mladih ambijentom za podsticanje na pokretanje sopstvenog biznisa. Bez odgovarajućeg ambijenta koji će podsticati mlade na pokretanje

² Istraživanje vezano za "Analizu stavova i mišljenja mladih u vezi sa pokretanjem sopstvenog biznisa i primene korporativne društvene odgovornosti" je rađeno u periodu od 15 septembra do 24 decembra 2009. godine, na uzorku od 520 studenata koji su se profilisali ka menadžmentu Beogradske poslovne škole – Visoke škole strukovnih studija i Tehničkog fakulteta Mihajlo Pupin u Zrenjaninu.

³ U periodu od maja do decembra 2008. godine sprovedeno je istraživanje "Analiza stavova i mišljenja mladih u vezi sa pokretanjem sopstvenog biznisa", na uzorku od 506 studenta Beogradske poslovne škole – Visoke škole strukovnih studija i Tehničkog fakulteta Mihajlo Pupin u Zrenjaninu.

sopstvenog biznisa nije moguće ozbiljnije pokretanje mladih ka preduzetničkom ponašanju.

Najveći broj anketiranih u istraživanju 2010. godine, čak 90,33%, smatra da država treba da ima ključnu ulogu u motivisanju mladih za pokretanje sopstvenog biznisa. Ispitanici kao ključne načine podrške države izdvajaju: povoljne kredite, edukaciju i zakone/propise vezane za mlade kao preduzetnike. Ovakav stav podržava i 88,08% odnosno 90,78% ispitanih studenta u istraživanju radenom 2009. tj. 2008. godine – načini podrške su isti, samo je prioritet drugačiji (Tabela 10).

Tabela 10: Načini podrške države kod pokretanja sopstvenog biznisa

Način	Istraživanje iz 2010. (u %)	Istraživanje iz 2009. (u %)	Istraživanje iz 2008. (u %)
Promovisanje koncepta mladih kao preduzetnika	13,22	25,38	26,86
Povoljni krediti	28,70	23,08	13,14
Regulisanje tržišta	12,22	16,15	14,71
Zakoni/propisi vezani za mlade kao preduzetnike	15,65	14,42	11,76
Edukacija i razvoj novih poslovnih centara	19,33	10,38	15,10

4. PODSTICAJNE MERE ZA MLADE KAO PREDUZETNIKE

Ministarstvo za ekonomiju i regionalni razvoj Republike Srbije, kroz Nacionalnu agenciju za regionalni razvoj, omogućava preduzetnicima širok spektar pomoći, i to kroz: nefinansijsku i finansijsku podršku, projekte podrške preduzetništvu, kao i sajamsku promociju. Takođe, u sklopu sajta ove agencije nalazi se i preduzetnički portal koji pruža dosta informacija sadašnjim i potencijalnim preduzetnicima. Najnoviji projekat Ministarstva za ekonomiju i regionalni razvoj predstavlja protokol o saradnji u okviru projekta „Uspostavljanje partnerstva za doživotno preduzetničko obrazovanje u Srbiji“, koji je pokrenula Evropska fondacija za obuku (ETF). Potpisnici ovog protokola su 11 institucija (partneri u ovom projektu) koje imaju za cilj zajednički rad na kreiranju Strategije i Akcionog plana doživotnog preduzetničkog obrazovanja, kao i to da kroz aktivnosti koje ulaze u okvir delovanja njihove organizacije preduzmu neophodne mere za uspešnu primenu Strategije. Institucije uključene u ovaj projekat su: Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja, Ministarstvo prosvete, Ministarstvo omladine i sporta, Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, Nacionalna služba za zapošljavanje, Nacionalna agencija za regionalni razvoj, Konferencija univerziteta Srbije, Unija poslodavaca Srbije, Beogradska otvorena škola, Građanske inicijative i Privredna komora Srbije.

Nacionalna služba za zapošljavanje budućim preduzetnicima nudi program obuke „Put do uspešnog preduzetnika“, u sklopu koje se nalazi i radionica za izradu biznis plana. Prema podacima NSZ, ovu obuku je do sada pohađalo 13.448 lica, koja su time stekla uslov za odobravanje subvencije. Na taj način, budući preduzetnici su osposobljeni da provere opravdanost budućeg posla, ali i da steknu druge informacije neophodne za poslovanje.

U funkciji podrške pokretanju sopstvenog biznisa, Vlada Republike Srbije je usvojila Program za povoljno kreditiranje početnika. Planirani iznos za start up kreditiranje je 2,2 milijarde dinara. U periodu od 2007. do 2009. godine preko konkursa Ministarstva za ekonomiju i regionalni razvoj, Nacionalne službe za zapošljavanje i Fonda za razvoj otvoreno je 6.625 novih preduzeća i zaposleno 21.121 radnika, što ukazuje na opravdanost finansiranja ovog programa. Takođe, preduzetnici preko Fonda za razvoj mogu konkurisati za start up kredite u iznosu od 500 hiljada do 1,3 miliona dinara, sa kamatnom stopom od 2,5% na godišnjem nivou i rokom otplate od 3 do 5 godina sa periodom počeka od godinu dana.

U Nacionalnoj službi za zapošljavanje (NSZ) pružaju podršku osobama koje imaju preduzetničku ideju i želju za pokretanjem sopstvenog biznisa, i to kroz finansijsku podršku i edukaciju. Program subvencija za samozapošljavanje obuhvata 2.000 lica od kojih svako može da dobije po 160.000 dinara. U prethodnoj godini je kroz subvencije potrošeno 352 miliona dinara, što je zaposlilo 2.213 lica. Korisnici ovih sredstava najčešće se opredeljuju za usluge i zanatstvo, i to prevashodno za nabavku opreme.

Nažalost, mladi nemaju dovoljno poslovnog iskustva i domaća preduzeća ih teško zapošljavaju jer smatraju da je neophodno dosta vremena za njihovo praktično osposobljavanje, odnosno suviše ih košta njihovo uvođenje u praksu. Zato je Vlada Republike Srbije rešila da finansijski potpomogne bespovratnim sredstvima ona preduzeća koja zaposle određeni broj nezaposlenih lica, kao i da pokrene program zapošljavanja mladih "Prva šansa 2010". Naime, ovaj program ima cilj da omogući mladim nezaposlenim licima volontersku praksu od tri meseca u preduzeću i mogućnost zapošljavanja radi stručnog osposobljavanja pripravnika u trajanju od narednih 12 meseci. U cilju daljeg podsticanja praktičnog osposobljavanja mladih, Vlada Republike Srbije je i u ovoj godini raspisala konkurs za program "Prva šansa 2010".

Takođe, mora se istaći da država već nekoliko godina finansijski potpomaže formiranje klastera i razvoj inovacija u domaćoj privredi i na taj način utiče na unapređenje konkurentnosti u domaćoj privredi. Prema Mičiću (2010, p. 58), razlozi za osnivanje klastera su brojni, a njihov značaj za produktivnost, inovativnost i razvoj novih preduzeća je opšte poznat. Povezivanje u klastere prihvaćeno je kao efikasan instrument za jačanje konkurentnosti preduzeća i njihovo osposobljavanje da proizvode robe i usluge, kojima će ostvarivati prihode na domaćem i međunarodnom tržištu.

Prema "Postkriznom modelu ekonomskog rasta i razvoja Srbije 2011-2020", kao jedan od segmenata direktnih mera pomoći planirani su krediti za početnike u svim sektorima, kao i krediti za početnike u targetiranim sektorima (sektori srednje i visoke tehnološke oblasti industrijske proizvodnje). Nažalost nijedan se ne odnosi na mlade preduzetnike, jer termin "početnik", nije ograničen godinama, što povećava populaciju zainteresovanih za ove kredite. Međutim, ovaj vid podrške može biti značajan za potencijalne mlade preduzetnike jedino ako stepen realizacije bude visok.

U procesu razvoja preduzetničkog ponašanja u Republici Srbiji neophodno je primeniti nekoliko načina unapređenja poslovnog ambijenta, u cilju lakšeg poslovanja postojećih i budućih preduzetnika, koji obuhvata nekoliko elemenata, i to (Đorđević et al. 2010, p. 74):

- kreiranje zakonskog okvira za brži i lakši proces poslovanja preduzetnika, kao i za mlade preduzetnike;
- postojanje strategije za razvoj koncepta preduzetništva kod mladih;
- kreditna podrška mladima za pokretanje sopstvenog biznisa;
- stimulativne mere za implementaciju sistema upravljanja kvalitetom (pojedinačno i grupno), integrisanih menadžment sistema, u cilju razvoja konkurentnosti domaćih MSP;
- aktivnija uloga univerziteta u pomoći preduzetnicima;
- pokretanje više poslovnih inkubatora i poslovnih centara;
- veće angažovanje udruženja preduzetnika u cilju promovisanja koncepta preduzetništva kod mladih;
- promovisanje preduzetničkog koncepta kao načina prevazilaženja problema u tranzicionoj recesiji.

Važno je istaći da se pitanjem razvoja preduzetničkog ponašanja mora baviti više interesnih grupa, kao što su: država sa svojim institucijama i ministarstvima, zatim univerziteti, udruženja preduzetnika, kao i mediji koji na svoj način mogu pozitivno da utiču na stvaranje odgovarajućeg ambijenta za pokretanje malog biznisa. Kao što smo već ranije spomenuli, Vlada Republike Srbije počela je da radi na unapređenju poslovnog ambijenta kroz ubrzavanje procedura registracije preduzeća, povoljnije start up kredite, praktično osposobljavanje nezaposlenih i sl. Ono što je neophodno da se na nivou države napravi jeste strategija razvoja koncepta preduzetništva kod mladih, koja će obuhvatiti nekoliko delova: obuku, praktičnu primenu znanja, institucije za podršku mladima i sl.

Obuka je posebno bitna i njoj se mora posvetiti posebna pažnja i to već u osnovnim i srednjim školama, da bi svoj vrhunac doživela na fakultetima i visokim školama. Već postoje određeni programi koji se primenjuju u srednjim školama, ali to još nije u dovoljnoj meri propraćeno od strane države, privrede i esnafskih udruženja.

Praktična primena stečenih znanja iz oblasti preduzetništva je poseban segment obuke i tu ključnu ulogu treba da imaju sledeće institucije: Privredna komore Srbije, Unija poslodavaca, Nacionalna agencije za regionalni razvoj, univerziteti, Ministarstvo omladine i sporta, kao i Ministarstvo za ekonomiju i regionalni razvoj. Na ovaj način mladi dobijaju neophodno iskustvo koje kasnije mogu da primene u realnom životu kroz rad u sopstvenom ili drugom preduzeću.

U promovisanju koncepta preduzetništva kod mladih treba da učestvuje više segmenata društva, kao što su: mediji, udruženja preduzetnika, resorna ministarstva, univerziteti, studentska udruženja. U sklopu promocija mladi bi trebalo da dobijaju informacije o konceptu preduzetništva, značaju inovacija za preduzetnika, korišćenju određenih alata za razvoj i primenu poslovne ideje. Kao dobre primere mogu se uzeti programi Evropske unije koji su ovoj problematici poklanjali posebnu pažnju.

Takođe, uspešni domaći preduzetnici u sklopu javnih tribina bi na univerzitetima, visokim školama mogli bi da govore o svojim počecima, odnosno razlozima za pokretanje svog biznisa i o tome koje je on poteškoće imao dok nije dostigao sadašnji nivo. Na ovaj način domaći preduzetnici podstiču mlade na pokretanje sopstvenog biznisa, ali i razotkrivaju razne predrasude i preubedenja koja mladi mogu da imaju.

ZAKLJUČAK

Globalna ekonomska kriza negativno je uticala je razvoj nacionalnih ekonomija mnogih zemlja u svetu, i to posebno u delu vezanom za tržište rada. Jedna od prvih mera većine preduzeća u svetu, kao odgovor na sprečavanje efekata svetske ekonomske krize, bila je otpuštanje viška radnika, što je uticalo da nezaposlenost postane najveći ekonomski problem. Kao posebna kategorija koja je bila pogođena ovim dešavanjima u oblasti ekonomije našli su se mladi. Statistički podaci ukazuju na porast nezaposlenosti kod mladih, što predstavlja ozbiljniji problem za sve zemlje.

Rešenje se nalazi u podsticanju preduzetničkog ponašanja kod mladih u cilju njihovog osposobljavanja za vođenje sopstvenog biznisa. Iako ta ideja u pojedinim razvijenim zemljama već postoji, jedina novina jeste unapređenje ambijenta koji će podsticati mlade na pokretanje sopstvenog biznisa. Najbitniji pravci delovanja u funkciji razvoja preduzetničke ekonomije su: ograničiti delovanje birokratskog aparata, stvoriti jednake uslove privređivanja za sve, uspostaviti preduzetničku klimu na nivou privrede. Budućnost pripada preduzećima koja su najsnalažljivija, najinovativnija i najfleksibilnija. Svetska ekonomska kriza je pokazala da su to preduzeća iz novoindustrijalizovanih zemlja, poput Kine, Indije, Rusije i Brazila. Ove zemlje su imale probleme u ekonomskoj sferi, ali su uspele da ih prevaziđu.

Ključ za njihov uspeh bila je optimizacija odnosa cene i kvaliteta proizvoda, zasnovana na produktivnosti. U narednim godinama glavno opredeljenje poslovnih ljudi širom sveta, a posebno u razvijenim zemljama, biće "činiti više s manje".

U svetu sve više se povećava broj mladih nezaposlenih što ozbiljno ugrožava nacionalne ekonomije bez obzira na stepen razvijenosti. Ujedinjene nacije su 2010/2011. godinu proglasile godinom mladih, pri čemu je izdato saopštenje u kojem su predstavljeni glavni problemi mladih, među kojima se posebno ističu pitanje edukacije i nezaposlenosti mladih.

Vlada Republike Srbije svojom ekonomskom politikom podstiče razvoj sektora MSP, posebno mlade preduzetnike. U tom smislu je i kreirala, uz podršku EU, razne oblike finansijske pomoći, kao i obuke u cilju njihovog osposobljavanja. Finansijska sredstva koja država nudi mladima su mala i nerealna za pokretanje sopstvenog biznisa - sredstva koja mladi dobijaju od strane fondova su nedovoljna i ne pružaju mogućnosti za bilo kakvo ozbiljnije angažovanje u privatnom biznisu. Ovaj oblik finansijske pomoći države predstavlja više stvar dobre volje države nego stvaranje mogućnosti za podsticanje preduzetničke inicijative. Bankarski sektor u Republici Srbiji nije spreman (po ugledu na pojedine evropske, kanadske banke ili banke iz SAD), jer banke ne žele da rizikuju nauštrb sigurnih plasmana. Prema nekim procenama, zarada ovog sektora u prethodnoj godini je bila veća za 25%.

Nepostojanje adekvatnog poslovnog ambijenta predstavlja ključni problem za razvoj preduzetništva kod mladih, koji bi na taj način bili u mogućnosti da iskoriste sve mere podrške. Pitanja kao što su: nestabilna politička situacija, poreska politika, takse, finansijski krediti, monopoli na tržištu, sivo tržište, nedostatak institucija samo su problemi sa kojima se susreću preduzeća u Srbiji, što dodatno destimuliše mlade za pokretanjem sopstvenog biznisa.

Rezultati istraživanja koji su prezentovani u ovom radu ukazuju na neophodnost značajne podrške od strane države kroz kreiranje strateških dokumenta koji će podržati razvoj koncepta mladih kao preduzetnika. U ove projekte je potrebno uključiti više institucija, i to: univerzitete, komorski sistem, resorna ministarstva, udruženja preduzetnika itd.

Literatura:

1. Čvorović G. 2010, „Zeleno i pametno”, *Večernje Novosti* od 03.03.2010., Beograd, p. 17.
2. Đorđević D., Čočkalović D. i Bogetić S. 2010, „Preduzetničko ponašanje kod mladih- rezultati istraživanja u Srbiji”, *Ekonomске teme*, Univerzitet u Nišu Ekonomski fakultet, Godina izlaženja XLVIII, br. 3, pp. 467-479.
3. Đorđević D., Bogetić S. i Čočkalović D. 2010, „Razvoj preduzetničkog ponašanja kod mladih u Republici Srbiji”, *Megatrend revija*, Vol. 7 (21), Megatrend univerzitet Beograd, pp. 63-78.
4. *Global employment trends for youth, Special issue on the impact of the global economic crisis on youth*, ILO, avgust 2010.
5. Krstić G, Arandarenko M., Nojković A. i Vladislavljević M. 2010, *Položaj ranjivih grupa na tržištu rada Srbije*, Program Ujedinjenih nacija za razvoj – UNDP Srbija, Sektor za inkluzivni razvoj.
6. Mičić V. 2010, „Klasteri – faktor unapređenja konkurentnosti industrije Srbije”, *Ekonomski horizonti*, Ekonomski fakultet Univerzitet u Kragujevcu, Vol. 12, br.2, pp. 57-74.
7. *Off to a Good Start? Jobs for Youth*, OECD, 2010., p. 2.
8. *OECD Employment outlook 2010-moving beyond the jobs crisis*, OECD 2010.
9. Radović Z. 2011, „Šansa svakom osmom”, *Večernje Novosti* od 13.04.2011., p. 4.
10. Službeni glasnik Republike Srbije, br. 55/05, 71/05- ispravka i 107/07, *Nacionalna strategija za mlade*.

Članak je primljen: 13. 07. 2011. godine.

Članak je prihvaćen za objavljivanje: 14. 09. 2011. godine.